

Mariusz Załucki

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
mzalucki@afm.edu.pl

Kierunek zmian przepisów o formie testamentu w dobie nowych technologii na przykładzie Szwajcarii

Direction of Changes in Regulations Concerning the Form of the Will in the Era of New Technologies on the Example of Switzerland

Abstract: The problems of inheritance law change with the needs of society. In the era of new technologies there is a temptation to use them to achieve goals set by law. One of the areas of inheritance law that can be adapted to changing reality resulting from the possibilities created by the benevolence of technology, is the area of the form of the will. The testament, as a formal legal act, must be drawn up in a form prescribed by law. Should this form be based on new technology solutions is a dilemma, which is analyzed by the author on the example of proposals for changes in Swiss law.

Keywords: inheritance law, succession law, last will and testament, form of the will, video testament

Słowa kluczowe: prawo spadkowe, testament, forma testamentu, testament wideo

1. Wprowadzenie

Prawo spadkowe to materia prawa prywatnego, która uważana jest za stabilną. I choć pogląd ten nie należy w Polsce do najtrafniejszych, wszak od wejścia w życie kodeksu cywilnego zmieniono już ponad połowę przepisów jego księgi czwartej, nie ulega wątpliwości, że to obszar, w którym zmian powinno być jak najmniej, zaś te wprowadzane nie powinny być dokonywane naprędce, a w wyniku szerokich konsultacji.

Dzisiejszy kształt norm polskiego prawa spadkowego budzi pewne wątpliwości. Mimo przeobrażeń tej materii na przestrzeni ostatnich lat, w doktrynie panuje raczej

przekonanie o konieczności dalszych nowelizacji¹, potrzebie poszukiwania optymalnego kształtu regulacji dotyczącej wejścia w ogół praw i obowiązków zmarłej osoby fizycznej². Wpisuje się to niejako w trwającą od dłuższego czasu dyskusję dotyczącą rekodyfikacji całego polskiego prawa cywilnego³, choć – jak można sądzić – w dziedzinie prawa spadkowego dyskusja ta na dobre jeszcze się nie zaczęła. Ogłoszenie *Zielonej księgi – optymalnej wizji kodeksu cywilnego Rzeczypospolitej Polskiej* nie spowodowało jakiegoś większego zainteresowania tym obszarem doktryny. Co prawda pojawia się coraz więcej publikacji mających za przedmiot poszczególne instytucje prawnospadkowe, to jednak stan ten jest daleki chociażby od tego, z jakim mamy do czynienia w obszarze prawa zobowiązań, gdzie trwa zakrojona na szeroką skalę dyskusja dotycząca przyszłego kształtu tego działu prawa cywilnego.

Sytuacja ta nie jest zresztą obca innym systemom prawnym⁴. Pod wpływem działalności legislacyjnej Unii Europejskiej to właśnie prawo zobowiązań stało się najczęściej eksploatowanym obszarem prawa cywilnego w stosunkach transgranicznych, przez co na jego tle pojawiło się najwięcej spornych zagadnień wymagających niejednokrotnie interwencji ustawodawczych⁵. Wraz z upływem czasu znaczenia nabiera jednak także i prawo spadkowe, co zresztą dostrzeżono już na poziomie europejskim i co dało podwaliny pod przyjęcie unijnego rozporządzenia spadkowego⁶ nr 650/2012⁷, aktu prawnego regulującego przede wszystkim zasady jurysdykcji i wskazania prawa właściwego dla sprawy spadkowej z elementem obcym⁸. To pierwszy etap harmonizacji materii prawnospadkowej, choć związany z normami prawa międzynarodowego prywatnego a nie prawa merytorycznego⁹. Niemniej jednak stosowanie unijnego rozporządzenia spadkowego w praktyce może wymusić

- 1 P. Zakrzewski, Kierunki zmian polskiego prawa spadkowego, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2008, nr 2, s. 29-39.
- 2 M. Pazdan, Wybrane projektowane zmiany w prawie spadkowym, (w:) Nowy kodeks cywilny odpowiedzią na wyzwania współczesności – konferencja naukowa (Warszawa, 10 kwietnia 2015 r.), Warszawa 2015, s. 1-18.
- 3 Zob. Z. Radwański (red.), Zielona księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2006.
- 4 P. Cserne, Drafting Civil Codes in Central and Eastern Europe. A Case Study on the Role of Legal Scholarship in Law-making, „Pro Publico Bono Online” 2011, s. 1-34; J. Basedow, Codification of Private Law in the European Union: the Making of a Hybrid, „European Review of Private Law” 2001, nr 1, s. 35-49.
- 5 O. Moreteau, A Summary Reflection on the Future of Civil Codes in Europe, (w:) P. Apathy et al. (red.), Festschrift für Helmut Koziol zum 70. Geburtstag, Wien 2010, s. 1139-1149.
- 6 F.M. Wilke, Das internationale Erbrecht nach der neuen EU-Erbrechtsverordnung, „Recht der Internationalen Wirtschaft” 2012, nr 9, s. 601-609.
- 7 Dz.Urz. UE L 201/107 z 27 lipca 2012 r.
- 8 Por. M. Załucki (red.), Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz, Warszawa 2015, *passim*.
- 9 M.A. Pollaroli, EU Regulation no. 650/2012 and Access to New Forms of Intergenerational Transfer of Wealth, „Ricerche Giuridiche” 2013, nr 1 (Supplemento), s. 405-416.

dalszą harmonizację, co związane jest z nadal występującymi istotnymi rozbieżnościami poszczególnych systemów prawa krajowego¹⁰. Jednym zaś z obszarów, gdzie do tego rodzaju ujednolicenia prawa nie jest wcale daleko, jest – jak można sądzić – obszar formy rozrządzeń na wypadek śmierci¹¹. Poszczególni ustawodawcy europejscy są bowiem raczej tradycyjni w tej mierze, przez co do najpopularniejszych form rozrządzeń testamentowych należą te oparte na złożeniu oświadczenia woli ustnie przed urzędnikiem bądź własnoręcznie¹². W dobie czasów, w których żyjemy, nie są to jednak rozwiązania nowoczesne, adekwatne do wymagań współczesnych¹³. Nie wykorzystują bowiem w zasadzie w ogóle dobrodziejstw nowych technologii, które w życiu są wszechobecne¹⁴. Stąd każda propozycja zmian takiego stanu rzeczy wydaje się interesująca, zwłaszcza że od pewnego czasu w doktrynie europejskiej coraz odważniej mówi się o potrzebie wykorzystania dokonań nowoczesnej techniki na potrzeby prawnośpadkowe¹⁵. Rozrządzenia na wypadek śmierci to w końcu te dyspozycje majątkowe, które należą do jednych z najważniejszych z punktu widzenia społeczeństwa. Zapewnienie jednostce możliwości odzwierciedlenia jej woli *mortis causa* to jedno z ważniejszych zadań, jakie stoją przed dzisiejszym ustawodawcą prawnośpadkowym¹⁶.

W świetle powyższego zauważyć należy propozycje składane w niektórych systemach prawnych, zmierzające do odejścia od tradycyjnych instrumentów dla dysponowania majątkiem *mortis causa*. To tendencja, od której nie ma odwrotu, która ma na celu uwspółcześnienie prawa spadkowego. Jednym z ostatnich dokonań w tym obszarze jest zaś propozycja płynąca ze Szwajcarii, gdzie wskazuje się na potrzebę poszerzenia tamtejszych przepisów o formie testamentu o narzędzie, które może pozwolić zrewolucjonizować dotychczasowe tradycyjne podejście do tej problematyki w Europie. Stąd warto się tym rozwiązaniom przyjrzeć.

10 M. Załucki, Uniform European Inheritance Law. Myth, Dream or Reality of the Future, Kraków 2015, s. 145 i n.

11 *Ibidem*, s. 79 i n.

12 R. Zimmermann, Testamentsformen: «Willkür» oder Ausdruck einer Rechtskultur?, „Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht” 2012, nr 76, s. 471-508.

13 Por. A. Rothel, Verhandlungen des 68. Deutschen Juristentages. Gutachten/Teil A: Ist unser Erbrecht noch zeitgemäß?, München 2010, s. 9 i n.

14 K. Osajda, Wpływ rozwoju techniki na uregulowanie formy testamentu – rozważania *de lege ferenda*, „Rejent” 2010, nr 5, s. 50-67.

15 Zob. M. Załucki, Współczesne tendencje rozwoju ustawodawstwa testamentowego, „Roczniki Nauk Prawnych” 2012, nr 2, s. 23-52.

16 Zob. S. Darwall, The Value of Autonomy and Autonomy of the Will, „Ethics” 2006, nr 1, s. 263-284.

2. Prawo spadkowe w Szwajcarii

Szwajcarskie prawo spadkowe stanowi trzecią księgę kodeksu cywilnego (*Zivilgesetzbuch – ZGB*)¹⁷ uchwalonego w 1907 r., obowiązującego od 1912 r. („Prawo spadkowe” – art. 457-640 ZGB). Ustawodawstwo to określane jest w literaturze mianem kodyfikacji modelowej¹⁸, stanowiącej wraz z kilkoma innymi regulacjami paradygmat dla szeregu systemów prawa cywilnego na świecie. Podobnie jak inne współczesne kodyfikacje jedną z podstawowych zasad tego systemu jest zasada swobody dysponowania majątkiem na wypadek śmierci¹⁹. Dlatego prawo szwajcarskie, poza powołaniem do spadku na podstawie ustawy, jako tytuł dziedziczenia zna także rozrządzenia ostatniej woli, do których zalicza testament i umowę dziedziczenia²⁰. Przejawem tej zasady w tamtejszym prawie jest zatem możliwość dokonywania przez spadkodawcę w zasadzie dowolnych dyspozycji majątkowych na wypadek śmierci, co jednak nie dotyczy całości spadku. Ustawa wprowadza bowiem pewne ograniczenia w tym zakresie, jeżeli chodzi o rozrządzenia na wypadek śmierci, które dotyczą osób najbliższych spadkodawcy. Szwajcarski kodeks cywilny przewiduje system rezerwy spadkowej, co oznacza, iż swobodne dysponowanie majątkiem przez testament dotyczy tylko tej części spadku, która nie przypada w naturze wskazanym w ustawie osobom²¹. Sama zaś zasada swobody testowania występująca w prawie cywilnym szwajcarskim jest konsekwencją założeń ustrojowych tamtejszego systemu prawnego. Konstytucja szwajcarska w treści art. 26 przewiduje ochronę własności, pod którym to terminem mieści się również pojęcie „dziedziczenie”²². Wskazane przepisy konstytucyjne, o długiej tradycji w tamtejszym systemie prawnym, pomimo uchwalenia konstytucji stosunkowo niedawno, stanowią podstawę do konstruowania rozwiązań legislacyjnych w aktach prawnych niższego rzędu.

Aktualnie prawo szwajcarskie przewiduje, iż testament musi zostać sporządzony w formie przewidzianej przepisami prawa. Dla swej ważności wymaga więc dochowania formy ustawowej. Pośród palety możliwych rozwiązań ustawodawca szwajcarski zdecydował się na formę urzędową, własnoręczną i ustną (art. 498 ZGB)²³. Dwie

17 Tekst dostępny w Internecie pod adresem: <http://www.admin.ch> (data dostępu: 19.07.2017 r.).

18 P. Tuor, B. Schnyder, *Das schweizerische Zivilgesetzbuch*, Zürich 1986, s. 1 i n.

19 P. Breitschmid, *Revision der Formvorschriften des Testaments – Bemerkungen zur Umsetzung der „Initiative Guinand”*, „Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins” 1995, nr 3, s. 179 i n.

20 P. Breitschmid, *Testament und Erbvertrag – Formprobleme: Die Einsatzmöglichkeiten für die Nachlassplanung im Lichte neuerer Rechtsentwicklungen*, (w:) P. Breitschmid (red.), *Testament und Erbvertrag*, Bern/Stuttgart 1991, s. 27 i n.

21 Zob. G. Ryffel, *Repetitorium des schweizerischen Erbrechts*, Zürich 2004, s. 10 i n.

22 Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z 18 kwietnia 1999 r., BBl 1997 I 1. Zob. polskie tłumaczenie tego aktu autorstwa Z. Czeszejko-Sochackiego, (w:) L. Garlicki (red.), *Konstytucja Szwajcarii*, Warszawa 2000.

23 S. Sandoz, *Switzerland*, (w:) W. Pintens (red.), *International Encyclopaedia For Family and Succession Law*, Alphen aan den Rijn 2006, t. 31, s. 17-216.

pierwsze to formy zwykłe testamentu, dopuszczalne w zasadzie w każdym przypadku. Testament urzędowy może zostać sporządzony przed urzędnikiem publicznym, notariuszem oraz ewentualnie inną osobą uprawnioną na podstawie prawa poszczególnych kantonów do przyjęcia oświadczenia ostatniej woli od spadkodawcy (art. 499 ZGB). Testament własnoręczny powinien być napisany w całości przez spadkodawcę pismem ręcznym i opatrzone podpisem (art. 505 ZGB). Z kolei testament ustny może zostać sporządzony tylko w szczególnych okolicznościach, przy udziale świadków, gdy nie jest możliwe skorzystanie z formy zwykłej (art. 506 ZGB). Prawo szwajcarskie przewiduje także umowę dziedziczenia określaną mianem paktu testamentowego. Na jej podstawie testator może powołać spadkobiercę czy ustanowić zapis (art. 494 ZGB). Różnica w stosunku do testamentów jest w tym wypadku taka, że te pierwsze mogą być swobodnie odwoływane (art. 509 ZGB), podczas gdy rozrządzający swoim majątkiem umownie może odwołać umowę tylko w szczególnych okolicznościach (art. 513 ust. 2 ZGB). Regulacja formy testamentu w zasadzie nie odbiega od innych ustawodawstw europejskich, jest raczej tradycyjna. Z kolei funkcjonowanie umów dziedziczenia w Szwajcarii jest cechą charakterystyczną tamtejszego ustawodawstwa w zasadzie od chwili jego ukształtowania się²⁴.

3. Tendencje zmian

Potrzeba pewnych przeobrażeń prawa cywilnego w Szwajcarii, w tym dostosowania do zmieniających się warunków społecznych, zaobserwowana została już jakiś czas temu. Już w latach 90. XX wieku trwała dyskusja, w której proponowano nowe spojrzenie na niektóre instytucje prawa spadkowego, w tym zagadnienia dotyczące formy testamentu²⁵. Także na początku obecnego stulecia dostrzegano potrzeby pewnych zmian²⁶. W kontekście prawa spadkowego wprowadzono wówczas nowelizacje związane z pozycją prawnospadkową pozostającego przy życiu małżonka spadkodawcy (art. 463 i 612a ZGB) czy rejestrowanych partnerów tej samej płci²⁷. Spowodowało to dalszą dyskusję nad przyszłym kształtem prawa z tego obszaru w Szwajcarii²⁸ i – jak można sądzić – dało impuls dla podjęcia prac nad przygotowaniem dwóch inicjatyw na forum tamtejszego Parlamentu: 1) w 2010 r. – *Für ein zeitgemässes Erbrecht*²⁹ oraz 2) w 2012 r. – *Zeitgemässes kohärentes Zivil – und insbe-*

24 P. Breitschmid, Testament und Erbvertrag..., *op. cit.*, s. 27 i n.

25 Zob. np. P. Breitschmid, Revision der Formvorschriften..., *op. cit.*, s. 179 i n.

26 Problematykę tę przybliżyła w polskiej literaturze J. Łukaszyk, Kierunki zmian szwajcarskiego prawa spadkowego, „Studia Prawnicze PAN” 2010, nr 1, s. 115-142.

27 Ustawa z dnia 18 czerwca 2004 r. – Das Gesetz über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare, LPartnG, <http://www.admin.ch> (data dostępu: 18.07.2017 r.).

28 Zob. np. S. Wolf, G.S. Genna, Erbrecht, Basel 2012, s. 12 i n.

29 Motion (10.3524) z 17 czerwca 2010 r., <http://www.parlament.ch> (data dostępu: 18.07.2017 r.).

*sondere Familienrecht*³⁰. Z ich treści wynikało m.in., iż w niektórych obszarach życia codziennego prawo szwajcarskie nie jest adekwatne do potrzeb społeczeństwa, co ma przede wszystkim związek z przeobrażeniami rzeczywistości, jakie nastąpiły na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Wskazywano potrzebę podkreślenia znaczenia wolności osobistej, z czego m.in. wywodziło się, iż nie wszystkie regulacje pozwalają na zaspokojenie tej cennej wartości, w tym te z zakresu prawa rodzinnego czy spadkowego. Dotyczyć miało to zwłaszcza prawa cywilnego i rodzinnego choćby dlatego, iż znaczenie i kształt rodziny jako podstawowej komórki społecznej na przestrzeni lat uległy metamorfozie, coraz więcej pojawia się związków nieformalnych czy małżeństw dwunarodowych, co w ocenie osób przygotowujących powyższe dokumenty rzutowało na możliwości korzystania z niektórych tradycyjnych instrumentów prawa cywilnego i rodzinnego. Widziano w związku z tym potrzebę przejrzenia poszczególnych regulacji prawa cywilnego i rodzinnego, sporządzenia sprawozdania z tego przeglądu i przygotowania ewentualnych propozycji reformy.

Jednym z efektów powyższej działalności jest raport szwajcarskiego Parlamentu pt. *Modernisierung des Familienrechts*³¹ z marca 2015 r. oraz przygotowana przez Szwajcarską Radę Związkową propozycja zmian ustawodawczych z dnia 4 marca 2016 r.³², które to dokumenty wskazały możliwe kierunki przeobrażenia szwajcarskiego prawa cywilnego i rodzinnego. Interesujący jest zwłaszcza ten ostatni dokument. Propozycja nowelizacji tamtejszego prawa dotyczy bowiem obszaru prawa spadkowego, w tym m.in. problematyki formy rozrządzeń na wypadek śmierci. Szwajcarska Rada Związkowa zaproponowała bowiem m.in. poszerzenie instrumentarium prawnospadkowego o videotestament. Taka forma rozrządzeń na wypadek śmierci, związana z wykorzystaniem techniki audio-video dla utrwalenia oświadczenia ostatniej woli staje się w ostatnim czasie coraz bardziej popularna³³, przy czym nie chodzi tutaj tylko o dyskusję akademicką. Pojawiają się bowiem pewne propozycje legislacyjne z nią związane, co ma na celu uwspółcześnienie prawa spadkowego w dobie cyfryzacji życia³⁴. Co więcej, istnieją już systemy prawne, które zdecydowały się na dopuszczenie tego rodzaju rozrządzeń (cyfrowych) na wypadek śmierci³⁵. Stąd kolejna propozycja, z kraju uważanego za jeden z kanonów nowoczesnej cywilistyki, nie może zostać niezauważona.

30 Postulat (12.3607) z 15 czerwca 2012 r., <http://www.parlament.ch> (data dostępu: 18.07.2017 r.).

31 Dostępny pod adresem: <https://www.bj.admin.ch> (data dostępu: 18.07.2017 r.).

32 Dostępna pod adresem: <https://www.bj.admin.ch> (data dostępu: 18.07.2017 r.).

33 K.B. Gee, Beyond Castro's Tablet Will: Exploring Electronic Will Cases Around the World and Re-visiting Ohio's Harmless Error Statute, „Probate Journal of Ohio” 2016, t. 26, nr 4, s. 149-156.

34 K. Muscheler, Das eigenhändige Testament – gestern, heute und morgen, „Successio – Zeitschrift für Erbrecht” 2014, nr 1, s. 24-35.

35 E.V. Sanchez, Are We Ready for Electronic Wills, „Notes on Business Education” 2006, nr 2, s. 1-4.

4. Propozycja wprowadzenia videotestamentu

Według propozycji szwajcarskiej, videotestament miałby stać się jednym z testamentów szczególnych. Zgodnie z propozycją nowelizacji przepisu art. 506 ZGB z dnia 4 marca 2016 r., możliwość sporządzenia takiego testamentu występowałaby obok istniejącego testamentu ustnego, w razie obawy rychłej śmierci, katastrofy komunikacyjnej, epidemii lub działań wojennych. W odróżnieniu od testamentu ustnego, spadkodawca mógłby sporządzić taki testament bez obecności świadków w ten sposób, iż jego postać powinna zostać utrwalona na nagraniu video, na którym przedstawi się, wytłumaczy szczególne okoliczności sporządzenia tego testamentu, poda – o ile to możliwe – datę oraz wyjaśni swoją wolę na wypadek śmierci. Testament ten, zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 508 ZGB, byłby ważny przez 14 dni od dnia, w którym spadkodawca mógłby skorzystać ze zwykłej formy testamentu. Natomiast każdy, kto otrzymałby testament w postaci video, powinien bez zbędnej zwłoki poinformować o tym sąd spadku, który winien spisać protokół (proponowany art. 507 ust. 3 ZGB)³⁶.

Powyższa propozycja, w wyniku przeprowadzonych w Szwajcarii konsultacji, z których raport opublikowano 10 maja 2017 r.³⁷, zyskała duże poparcie. W ramach tych konsultacji wskazywano m.in., iż ta forma testamentu byłaby odpowiedzią na potrzeby innowacji technicznych w prawie i – zdaniem większości konsultujących – jest niezbędna w przyszłym szwajcarskim prawie spadkowym. W trakcie dyskusji zastanawiano się nad szeregiem kwestii, w tym m.in. nad dostępnością techniczną narzędzi służących rejestracji ostatniej woli spadkodawcy, depozytem oryginału nagrania i jego znaczeniem, koniecznością obecności świadków w trakcie testowania (z których projekt rezygnuje), utratą ważności przez testament po upływie okresu wskazanego w projekcie (14 dni od ustania przyczyn jego sporządzenia), czy zabezpieczeniem przed wpływem osób trzecich na wolę spadkodawcy. Zasadniczo popierano kierunek reformy. Część respondentów w toku trwających konsultacji wskazywała także na potrzebę unowocześnienia pozostałych form testamentu, w tym m.in. na możliwość wykorzystania narzędzi technologicznych przy okazji składania oświadczenia ostatniej woli np. przed urzędnikiem. Oczywiście w toku dyskusji pojawiały się też głosy sceptyczne. Podnoszono m.in., że rezygnacja ze świadków przy sporządzaniu testamentu spowodować może pewne nadużycia związane z procesem

36 Na temat projektu zob. np. T. Somary, L.L. Sciamanna, Modernisierung des schweizer Erbrechts: die wichtigsten Reformvorschläge des Bundesrates im Überblick, CMS Law-Tax z 13.09.2016 r., <http://cms.law> (data dostępu: 17.02.2017 r.); B. Hösly, A. Geiger, Reform des Schweizer Erbrechts: Bundesrat schickt einen ersten Entwurf in die Vernehmlassung, MME Magazin, <http://mme.ch> (data dostępu: 17.02.2017 r.).

37 Zob. Raport Bundesamt für Justiz BJ z dnia 10 maja 2017 r., Änderung des Zivilgesetzbuches (Erbrecht). Bericht über das Ergebnis des Vernehmlassungsverfahrens, <https://www.bj.admin.ch> (data dostępu: 05.06.2017 r.).

testowania, zwiększyć koszty postępowań sądowych z uwagi na potrzeby przeprowadzenia dodatkowych dowodów, wydłużyć te postępowania czy wręcz zwiększyć liczbę procesów prawnosпадkowych³⁸.

Należy spodziewać się, że prace nad wprowadzeniem tej formy testamentu do ZGB będą kontynuowane. Zakłada się, że potrwać do 2019 r., co powinno pozwolić na odpowiednie przygotowanie reformy. Trzeba bowiem dodać, że obszar ten stanowi część większego przedsięwzięcia, a problematyka formy testamentu nie jest jedyną sferą, gdzie proponuje się zmiany w szwajcarskim prawie spadkowym³⁹.

5. Videotestament a prawo polskie

W świetle powyższego przypomnieć należy, że także w polskiej nauce proponowano już wprowadzenie videotestamentu do prawa polskiego. Takie stanowisko wyraziłem podnosząc, że ta forma pozwoliłaby na jednoznaczne odczytanie ostatniej woli testatora, przedstawiając wiernie czynność testowania, czego nie można powiedzieć o innych formach testamentowych. Byłaby też najpełniejszą, umożliwiającą najswobodniejsze wypowiedzi spadkodawcy, które następnie organ stosujący prawo mógłby należycie zinterpretować, tak by urzeczywistnić ostatnią wolę testatora (*favor testamenti*)⁴⁰. Stanowisko to wsparła m.in. A. Pabin, która podnosiła, że ze względu na czas dzielący sporządzenie testamentu i wystąpienie jego skutków niezbędne jest, aby oświadczenie woli przybrało kształt umożliwiający wierne odtworzenie jego treści po śmierci testatora, co miało m.in. przemawiać na korzyść propozycji wprowadzenia tej formy testamentu do prawa polskiego. Jak bowiem podkreślała autorka, sporządzenie testamentu za pomocą aparatu cyfrowego, telefonu czy kamery mogłoby okazać się przydatnym, wiarygodnym i popularnym sposobem sporządzania ostatniej woli choćby dlatego, że taki testament mógłby być sporządzany w różnych okolicznościach, a obecnie ponad 90% Polaków korzysta na co dzień z telefonów komórkowych, z których większość posiada wbudowany aparat umożliwiający zastosowanie formatu audio-video⁴¹. Z kolei K. Osajda, który dostrzegał pewne zalety tej formy testamentu, podkreślał jednak, że forma ta jest wyjątkowo skomplikowana technicznie i wymaga sprzętu, który w jego ocenie – co miało miejsce w roku 2010 – wciąż nie jest w powszechnym posiadaniu, przez co ewentualne uregulowanie videotestamentu nie jest pożądane, gdyż byłaby to – jego zdaniem – regulacja martwa⁴².

38 Zob. Raport Änderung des Zivilgesetzbuches..., *op. cit.*, s. 63 i n.

39 Zob. Komunikat medialny z dnia 10 maja 2017 r. Bundesrat fällt Grundsatzentscheide für ein modernes Erbrecht, <https://bj.admin.ch> (data dostępu: 19.07.2017 r.).

40 M. Załucki, Współczesne tendencje rozwoju ustawodawstwa testamentowego, *op. cit.*, s. 44-45.

41 A. Pabin, Testament jako akt sformalizowany – uwagi w sprawie przyszłego kształtu regulacji dotyczących formy rozrządzeń testamentowych, „Studia Prawnicze” 2016, nr 1, s. 123-125.

42 K. Osajda, Wpływ rozwoju techniki na uregulowanie formy testamentu – rozważania de lege ferenda, *op. cit.*, s. 56.

Przeciwko wprowadzeniu videotestamentu do prawa polskiego świadczyć miały – w ocenie tego autora – także i inne argumenty. Wskazywał on m.in., że regulacja normatywna tej formy musiałaby być bardzo złożona i uwzględniać wiele elementów, co w konsekwencji prowadzić miałyby do sytuacji, w której przestrzeganie wymogów formalnych przez testatora byłoby niezmiernie trudne i często mogłoby przynosić nieważność szeregu videotestamentów. Podkreślał także, iż niepewna jest trwałość tak sporządzanego testamentu, gdyż powszechnie jest wiadome – według tego autora – że trwałość nagrania na taśmie filmowej nie musi być długa, a po upływie określonego czasu, ze względu na dynamiczny rozwój techniki, odtworzenie materiału z nośnika niebędącego już w użyciu może okazać się kłopotliwe⁴³. Poglądy te nie wydają się jednak zasadne⁴⁴ i – jak można sądzić – budziły raczej zaskoczenie⁴⁵.

6. Wnioski

Problematyka zmian prawa spadkowego, zwłaszcza w kontekście jego dostosowania do aktualnej rzeczywistości, wymaga pogłębionej dyskusji. Obszar formy testamentu to niewątpliwie zagadnienie istotne, gdzie dokonując jakichkolwiek zmian należy brać pod uwagę szereg czynników. Obecne potrzeby społeczeństwa, poszanowanie woli spadkodawcy, pozostawienie majątku w rękach prywatnych to tylko niektóre cele, realizacji których stosowne unormowanie ustawowe winno służyć. By właściwie zaprojektować przyszłe prawo spadkowe, konieczna jest długa dyskusja zorientowana na analizę potrzeby nowelizacji i jej możliwych skutków. Dostrzegł to prawodawca szwajcarski, który sięgając po propozycję formy testamentu rewolucjonizującej dotychczasowy stan prawny, mimo zasadniczo pozytywnych komentarzy z nią związanych, nie zdecydował się od razu na zmianę przepisów, ale postanowił w tym zakresie dalej prowadzić prace parlamentarne. Z pewnością jest to jeden z tych przykładów, za którym należy podążać. W ten sposób unika się w Szwajcarii zmian przygotowywanych naprędce, które nie zawsze są niezbędne. Stąd można wnioskować, że jeden z kanonów współczesnego prawa cywilnego – ZGB – nadal pozostanie wzorem, do którego w przyszłości wielu będzie się jeszcze odwoływać.

43 *Ibidem*.

44 Zob. M. Załucki, Współczesne tendencje rozwoju ustawodawstwa testamentowego, *op. cit.*, s. 44 i n.

45 Zob. W. Borysiak, Funkcjonowanie w praktyce testamentu sporządzanego w formie ustnej (art. 952 kc.), Warszawa 2014, s. 139.

BIBLIOGRAFIA

- Basedow J., Codification of Private Law in the European Union: the Making of a Hybrid, „European Review of Private Law” 2001, nr 1.
- Borysiak W., Funkcjonowanie w praktyce testamentu sporządzanego w formie ustnej (art. 952 kc.), Warszawa 2014.
- Breitschmid P., Testament und Erbvertrag – Formprobleme: Die Einsatzmöglichkeiten für die Nachlassplanung im Lichte neuerer Rechtsentwicklungen, (w:) P. Breitschmid (red.), Testament und Erbvertrag, Bern/Stuttgart 1991.
- Breitschmid P., Revision der Formvorschriften des Testaments – Bemerkungen zur Umsetzung der „Initiative Guinand”, „Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins” 1995, nr 3.
- Cserne P., Drafting Civil Codes in Central and Eastern Europe. A Case Study on the Role of Legal Scholarship in Law-making, „Pro Publico Bono Online” 2011.
- Darwall S., The Value of Autonomy and Autonomy of the Will, „Ethics” 2006, nr 1.
- Garlicki L. (red.), Konstytucja Szwajcarii, Warszawa 2000.
- Gee K.B., Beyond Castro’s Tablet Will: Exploring Electronic Will Cases Around the World and Re-visiting Ohio’s Harmless Error Statute, „Probate Journal of Ohio” 2016, t. 26, nr 4.
- Łukaszyk J., Kierunki zmian szwajcarskiego prawa spadkowego, „Studia Prawnicze PAN” 2010, nr 1.
- Moreteau O., A Summary Reflection on the Future of Civil Codes in Europe, (w:) P. Apathy et al. (red.), Festschrift für Helmut Koziol zum 70. Geburtstag, Wien 2010.
- Muscheler K., Das eigenhändige Testament – gestern, heute und morgen, „Successio – Zeitschrift für Erbrecht” 2014, nr 1.
- Osajda K., Wpływ rozwoju techniki na uregulowanie formy testamentu – rozważania de lege ferenda, „Rejent” 2010, nr 5.
- Pabin A., Testament jako akt sformalizowany – uwagi w sprawie przyszłego kształtu regulacji dotyczących formy rozrządzeń testamentowych, „Studia Prawnicze” 2016, nr 1.
- Pazdan M., Wybrane projektowane zmiany w prawie spadkowym, (w:) Nowy kodeks cywilny odpowiedzią na wyzwania współczesności – konferencja naukowa (Warszawa, 10 kwietnia 2015 r.), Warszawa 2015.
- Pollaroli M.A., EU Regulation no. 650/2012 and Access to New Forms of Intergenerational Transfer of Wealth, „Ricerche Giuridiche” 2013, nr 1 (Supplemento).
- Radwański Z. (red.), Zielona księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2006.
- Rothel A., Verhandlungen des 68. Deutschen Juristentages. Gutachten/Teil A: Ist unser Erbrecht noch zeitgemäß?, München 2010.
- Ryffel G., Repetitorium des schweizerischen Erbrechts, Zürich 2004.
- Sanchez E.V., Are We Ready for Electronic Wills, „Notes on Business Education” 2006, nr 2.
- Sandoz S., Switzerland, (w:) W. Pintens (red.), International Encyclopaedia For Family and Succession Law, Alphen aan den Rijn 2006, t. 31.
- Tuor P., Schnyder B., Das schweizerische Zivilgesetzbuch, Zürich 1986.

Wilke F.M., Das internationale Erbrecht nach der neuen EU-Erbrechtsverordnung, „Recht der Internationalen Wirtschaft” 2012, nr 9.

Wolf S., Genna G.S., Erbrecht, Basel 2012.

Zakrzewski P., Kierunki zmian polskiego prawa spadkowego, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2008, nr 2.

Załucki M., Współczesne tendencje rozwoju ustawodawstwa testamentowego, „Roczniki Nauk Prawnych” 2012, nr 2.

Załucki M., Uniform European Inheritance Law. Myth, Dream or Reality of the Future, Kraków 2015.

Załucki M. (red.), Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz, Warszawa 2015.

Zimmermann R., Testamentsformen: «Willkür» oder Ausdruck einer Rechtskultur?, „Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht” 2012, nr 76.